Gönderim Tarihi: 28.03.2020

Kabul Tarihi: 08.04.2020

OSMANLI TARİH YAZICILIĞINDA BİR İNTİHAL ÖRNEĞİ TELHÎSÜ'L-BEYÂN FÎ TAHLÎSÜ'L-BÜLDÂN

A Plagiarism Example in the Ottoman Historiography: Telhîsü'l-Beyân Fî
Tahlîsü'l-Büldân

Rukiye ÖZDEMİR

ORCID ID: 0000-0002-2328-8989

Süleyman LOKMACI

Dr. Öğr. Üyesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

ORCID ID: 0000-0001-8526-1725

Çalışmanın Türü: Araştırma

Öz

Başka birisinin buluşunun, düşüncesinin kaynak göstermeksizin kullanılması intihal olarak adlandırılmaktadır. İntihal, önemli bir etik sorunu olmakla birlikte intihalin akademik bir suç ve hırsızlık olduğu genel kabul görmüş bir gerçekliktir. İntihalin geçmişi, insanların fikri ürünler ortaya koymaya başladıkları ilk zamanlara kadar dayandırılabilir. Bu çalışmada öncelikle intihal kavramı üzerinde durularak XVII. yüzyıl Osmanlı Tarihçilerinden Hezârfen Hüseyin Efendi'nin Telhîsü'l-Beyân Fî Tahlîsü'l-Büldân adlı eseri ele alınacaktır. Ardından söz konusu eser XVI. yüzyıl Osmanlı Tarihçisi Gelibolulu Mustafa Ali'nin Füsûl-i Hall ü Akd ve Usûl-i Harc ü Nakd'i ile intihal açısından karşılaştırılıp değerlendirilerek intihalin geçmişine bir nebze de olsa ışık tutulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İntihal, Osmanlı Tarih Yazıcılığında İntihal, Hezârfen Hüseyin Efendi, Gelibolulu Mustafa Âli.

Abstract

The use of inventions and opinions of other individual without reference is called plagiarism. Plagiarism is a major ethical issue, and it is a generally accepted reality that plagiarism is an academic crime and theft. The history of plagiarism can be traced back to the early days when people started creating intellectual products. This study focuses primarily on the concept of plagiarism, discussing the Telhîsü'l-Beyân Fî Tahlîsü'l-Büldân, the book of Hezârfen Hüseyin Efendi, one of the Ottoman historians in the 17th century. Subsequently, the mentioned book will be compared to the Füsûl-i Hall ü Akd ve Usûl-i Harc ü Nakd, the book of the Gelibolulu Mustafa Ali, who was one of the Ottoman historians in the 16th century, in terms of plagiarism, and certain evaluations will be made in terms of plagiarism in an attempt to shed light on the history of plagiarism, though to some extent.

Keywords: Plagiarism, Plagiarism in the Ottoman Historiography, Hezârfen Hüseyin Efendi, Gelibolulu Mustafa Âli.

1. GİRİŞ

Osmanlıca bir sözcük olan intihal, kelime anlamı olarak “başkasının herhangi bir şeyini benimdir diyü eda eylemekdir” (Lügât-i Remzi, 2020: 123.) şeklinde tanımlandığı gibi “bir kimsenin başkasına ait bir şiir veya sözü kendisine nisbet etmesi” manasına da gelmektedir. Tenahhul kelimesi de bu anlamda kullanılmakta olup aynı kökten gelen nihle/nuhle (dava. mezhep) ismi de bu anlamla ilgilidir.

Arap edebiyatında intihal, genellikle çalınmış şiir ve söz için kullanılan serika kelimesinin eş anlamlısı olup daha çok “es-serikatü’ş-şi’riyye” adı altında ele alınmıştır. Çağdaş yazarlar arasında hem şiir hem diğer söz çalıntılarını kapsamak üzere konuyu “es-serikatü’l-edebiyye” adıyla inceleyenler de vardır (Durmuş, 2000: 347). Emin Kansu intihali bilimsel yanıltma başlığı altında gruplayarak “İntihal/Aşıma/Plagiarism başkalarının fikir, yazı ve çalışmalarını çalarak, aldığı kişilere gereken şekilde atıf yapmadan kendisinin gibi göstermek” (Kansu, 1994: 72) şeklinde tanımlamaktadır.

Emin Kansu’nun tanımından hareketle intihalin temel ögesi olarak karşımıza atıf kelimesi çıkmaktadır. Atıf birinin işi veya sözü olduğunu idda etmektir. Atıf yapmak ise belirli bir bölüm olarak değil çalışmaların bütününe, yapılan çalışmaya örnek teşkil ettiğini belirtmek için kullanılmaktadır. Açıklanan konu üzerinde farklı bir düşünce olarak, bir başkasının çalışmasına gönderme yaparak konuyu açıklamaya yardımcı olur. Atıf yapmak daha çok dolaylı bir şekilde aktarma yapılmasını sağlar. Araştırma konusu, atıf yapılan metne göre araştırmacı tarafından ele alınarak araştırmaya yön verilir. Atıf yapılan görüş, araştırmacının kendi ifadeleriyle açıklandığı için o bölümde gönderme yapılan kaynak, belirli kurallara göre belirtilmek zorundadır (Taşdoğan, 2019).

Araştırmacılar araştırma konusu ile ilgili çalışmaları yansıtmak ve saygı göstermek, araştırma yöntemi hakkında bilgi vermek, konuyla ilgili önceden yapılan çalışmaların okunmasını sağlamak, yazarın daha önce yaptığı veya başkaları tarafından önceden yapılan çalışmaların düzeltilmesini sağlamak, konuyla ilgili iddiaları doğrulamak veya daha önceki çalışmaların eleştirisini yapmak, daha önceden yapılan yeterince bilinmeyen yayınları ve yakın tarihte yapılacak yayınları tanıtabilmek, bir düşünce veya kavramla ilgili orijinal kaynağı tanıtabilmek, önceden ortaya atılmış iddiaları tartışabilmek, eleştirebilmek ve araştırmada kullanılan verinin doğruluğunu ve gerçekliğini kanıtlayabilmek amacıyla atıf yapmaktadırlar (Garfield, 1965).

İntihal yapılış şekillerine göre iki ana grupta incelenmektedir.

1. Kaynak Göstererek yapılan intihaller,
2. Kaynak Göstermeden yapılan intihallerdir.

Kaynak Göstererek yapılan intihaller kendi arasında beş başlık altında incelenmektedir.

1. Unutulan Dipnot, burada yazar adının verildiği ancak tam künyenin verilmediği böylelikle kaynağın orijinaline ulaşılma ihtimalinin ortadan kaldırılması şeklindedir.
2. Yanlış Bilgilendirme, yanlış künye verilerek kaynağın orijinaline ulaşılma ihtimalini ortadan kaldırılması şeklinde yapılır.
3. Fazla Mükemmel Alıntı, yazarın bire bir alıntı yaptığı kaynağa atıf yapması fakat tırnak işareti koymayı önemsememesi şeklinde yapılanıdır.
4. Becerikli Atıf Yapma, yazarın tüm kaynaklara atıf yapması, tırnak işareti kullanması fakat araştırmacının hiçbir orijinal fikir içermemesi şeklinde oluşturulmasıdır.
5. Mükemmel Suç, yazarın bazı yerlerde kaynaklara atıf yapması fakat yazının kalan kısımlarındaki analizlerin kendine ait olduğu fikrini yaratma düşüncesiyle bazı kaynaklara atıf vermemesi şeklinde olanıdır (Özenç Uçak & Birinci, 2008: 192).

Kaynak Göstermeden yapılan intihaller ise kendi arasında altı başlık halinde incelenmektedir.

1. Hayalet Yazar, bu intihal bir başka kaynaktan kelime kelime tüm bilgiyi almak şeklinde yapılır.
2. Mevcut Yazı, pek çok kaynaktan alarak kendine ait gibi göstermek şeklinde oluşturulur.
3. Zayıf/Yetersiz Gizleme, paragraf içindeki anahtar kelimeleri değiştirerek gizlemeye çalışma şeklinde olanıdır.
4. Kendinden Aşırma, kendisine ait önceki bir çalışmadan aynen almak şeklinde yapılır.
5. Fotokopi, belli bir kaynaktan hiç bir değişiklik yapmadan bir bölümü olduğu gibi aktarmak şeklinde oluşturulur.
6. Emek Tembelliği, orijinal çalışma için çaba sarfetmek yerine çalışmanın büyük bir kısmını başka kaynaklardan alıntılarla doldurmak şeklinde yapılanıdır (Özenç Uçak & Birinci, 2008: 191).

Yukarıda izah edilmeye çalışılan intihal kavramı ve çeşitlerinden hareketle ilk akla gelen bir akademik çalışmada temel belirleyici unsurun özgünlük ögesidir. Özgünlük temel olarak çalışmanın önemi ve araştırma yapılan alana katkıyla ilgiliyken intihal çalışmanın etik boyutu ile ilgilidir. Özellikle yazının icadıyla birlikte insanoğlu edindiği bilgi birikimi ve kültür edinimlerini kendinden sonraki nesillere aktarma gayreti içerisine girmiştir. Bu nedenle gerek kendinden önce kaleme alınan eserler gerekse özgün olarak oluşturulan eserler bu görevi öncelik-sonalık etkisi içinde sürdürmüşlerdir.

Dünya tarihinde çok önemli bir misyon üstlenen Osmanlı Devleti gerek siyasi gerek sosyal gerekse bilim ve düşünce alanlarında hem çağdaşı olan devletlere hem de kendinden sonraki nesillere örnek olmuştur. Özellikle İstanbul'un fethiyle her alanda gösterdiği gelişim süreci tarih yazıcılığı alanında da kendini göstermiştir. Bu bağlamda birçok müellif ve tarihçi gelecek nesillere bilgi birikimini aktarmak gayesiyle eserler kaleme almışlardır.

Nitekim XV. yüzyıldan itibaren oluşturulmaya başlanan ve kronik olarak adlandırılan el yazması ve matbaanın kullanılmasıyla birlikte yaygınlaşan basma eserler oldukça fazladır. Bu eserler bugün için geçmişe ait en önemli verileri içeren kaynaklar arasında yer almaktadır. Acaba bu kaynaklar nasıl kaleme alındı? Veriler oluşturulurken kullanılan kaynaklar nasıl tasnif edildi? Yararlanılan kaynaklar içeriklerde belirtildi mi? Kaynaklar içerikte belirtildi ise bunlar metine nasıl yansıtıldı? Günümüzde bilimsel yazı ve çalışmalarda sıkça sorulan yukarıdaki temel soruları geçmiş dönemde oluşturulan el yazması ve basma eserler için de ayrıca sorgulamak gerekmektedir.

Bu bağlamda ilk akla gelen soru geçmiş dönemde tarih yazıcılığında intihal var mıydı? İntihal varsa nasıl yapılıyordu? İşte tüm bu sorular ve cevapları tarihin ana kaynakları arasında yer alan kroniklerden elde edilen bilgilerin güvenilirliği ve bu alanda eser ortaya koymuş olan tarihçilerin özgünlüklerini ortaya koyması açısından bizce de oldukça önemlidir.

Yukarıdaki sorulardan hareketle Osmanlı tarihçiliğinde intihal konusuna dikkat çekilecek olursa günümüzde olduğu gibi o dönemde de müellifler eserlerinin bir başkası tarafından izinsiz kullanımını kısmen de olsa engellemek gayesini taşımışlardır. Hatta hemen hemen her müellif eserlerin giriş kısımlarında telif sebeplerini açıklarken kendilerine aitlik katan “fakir-i pür-taksir”, “bu zayıf kul”, “hakir bu kul”, “bu aciz kul” gibi ibareleri kullanmayı tercih etmişlerdir.

Cornell H. Fleischer, XVI. yüzyılın ünlü Osmanlı tarihçi, bürokrat ve entelektüeli Gelibolulu Mustafa Âli üzerine yazdığı eserinde, eserlerin izinsiz kullanımına engel olmak için müellifin değişik bir uygulamasından bahsetmektedir. Fleischer'e göre Âli Efendi, bir adap kitabı olan *Mevâ'idü'n-Nefais Fî Kavâ'idü'l-Mecâlis*'i yazdıktan sonra bir nüshasını vakfetmiştir. Vakıfnamede, eserinin İstanbul dışına çıkarılmasını yasaklamış ve hangi koşullar altında çoğaltılabileceğini belirterek kalite, sahlilik-kesinlik konularında şartlar getirmiştir. Vakıfname, zamanın ulemalarından sekiz önemli şahsiyet¹ tarafından imzalanmıştır. Fleischer bu uygulamayı “bir tür copyright-telif hakkı oluşturuyor gibi görünüyor.” şeklinde yorumlamıştır (Erdem, 2012: 23-24).

Mustafa Âli Efendi tarafından 1587 yılında o dönemde ilk kez uygulanan eserin nüshasının vakfedilmiş olmasının temel amacı muhtemelen *Mevâ'idü'n-Nefais Fî Kavâ'idü'l-Mecâlis* adlı eserin intihal malzemesi olarak kullanılmasını engellenmektir. Özellikle bu uygulamanın her eser için oluşturulması gerekliliği 1683 yılına gelindiğinde Mustafa Âli'nin *Fusûl-i Hall ü Akd ve Usûl-i Harc ü Nakd* isimli eserinin *Hezârfen Hüseyin Efendi* tarafından aynen alınıp *Telhîsü'l-Beyân Fî Tahlîsü'l-Büldân* adlı bir intihal eserin oluşturulmasıyla daha da ehemmiyet kazanmıştır. Bu bağlamda *Hezârfen Hüseyin Efendi* tarafından *Telhîsü'l-Beyân Fî Tahlîsü'l-Büldân* ismiyle neşredilen eser tarafımızdan aşağıdaki şekilde incelemeye tabi tutularak intihal şekli ve unsurları açıklanmaya çalışılmıştır.

2. HEZÂRFEN HÜSEYİN EFENDİ VE TELHÎSÜ'L-BEYÂN FÎ TAHLÎSÜ'L-BÜLDÂN

2.1. Müellife Dair

Hezârfen Hüseyin 1600 yılında İstanköy (Kos) Adasında dünyaya gelmiştir. Babasının adının Cafer olduğu bilinmektedir. Müellifin künyesi

¹ “Her biri, Âli Efendi'nin ilmine, zarafetine ve belagatine tanıklık etmiş. 28 Şaban 995 / 26 Temmuz 1587 tarihli bu vakıfnamede imzası olan ulema ise şöyle: Şeyhülislam Çivizâde [Hacı Mehmed], Şeyhülislâm Şeyhî Efendi, Rumeli Kazaskeri Bostanzâde Efendi, Rumeli Kazaskeri Bahaüddin Efendi, Anadolu Kazaskeri Abdülgani b. Emirşah, Rumeli Kazaskeri Monla Çelebi Mehmet, Rumeli Kazaskeri ve Edirne Kadısı Monla Ahmed b. Ruhullah el- Ensari ve Edirne Kadısı Lutfi Beğzâde. Gerçekten de etkileyici bir liste. Üstelik Çivizâde'nin ölüm tarihi 6 Mayıs 1587 olduğuna göre, yani vakıfnamenin düzenleniş tarihinden önce olduğuna göre Âli Efendi bu tanıklıkları ve imzaları daha önceden tek tek toplamıştır”. Bkz. Y. Hakan Erdem, “Osmanlı Kültüründe Yazarlık ve İntihal Sorunları”, Yazıcı, Hasan (ed.), *İstanbul Üniversitesi Bilim Etiği Günü*, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, October 2012, s.24.

Tenkîhü't-Tevârih-i Mülûk'ün TBMM Milli Saraylar Kütüphanesi, Halife Abdülmecid Efendi Koleksiyonunda kayıtlı 3797 arşiv numaralı nüshasında “*Hüseyin eş-Şehir be Hezârfen*” olarak geçmektedir. Bununla birlikte yine müellifin telifâtından olan “*Muhtasar Târih-i Umûmî'nin*” mukaddimesinde müellifin künyesi “*Hüseyin İbn-i Ca'fer İstanköyi eş-Şehir be-Hezârfen*” olarak geçmektedir. (Hezârfen, Nr. 3797, Vr.2^a;Özen,1975: 214) Genel olarak Hezârfen lakabını kullanan müellifin, ayrıca resim yapan anlamına gelen “*musavvir*” lakabını da kullandığı kendisi tarafından kaleme alındığını düşündüğümüz 1682 tarihli Silsile-nâme isimli eserde görülmektedir (Bayram, 1981:253-228).

Hüseyin Efendi ilköğrenimini İstanköy Adası'nda tamamladıktan sonra İstanbul'a giderek eğitim hayatına burada devam etmiştir. O, öğrenimini tamamladıktan sonra devlet hizmetine girmiş, Sultan IV. Mehmed'in tarih hocalığı gibi önemli bir görevde bulunmuştur. Hiç şüphe yok ki onun bu göreve atanmasında tarih ilmine duymuş olduğu merak ve bu alanda sahip olduğu bilgi düzeyi etkili olmuştur.

Harem'de sipahilik hizmeti de yapan Hüseyin Efendi bir süre sonra Divan-ı Hümayun Tercümanı Ali Ufkî Bey'e intisab etmiştir. Devlet hizmetinde bulunduğu süre içerisinde Fazıl Ahmed Paşa'nın ve Vezir İbrahim Paşa'nın iltifatına mazhar olan Hüseyin Efendi yabancı ülkelerin elçileriyle yakın ikili ilişkiler kurmak suretiyle Avrupalıların da takdirlerini kazanmıştır. (İlgürel, 1998: 5;Öztürk, 2015: 129)

Avrupalı seyyahlar tarafından yazılmış bazı seyahatnamelerde kendisinden “*pek iyi tahsil görmüş bir kişi*” olarak bahsedilmiştir.(Adıvar, 1982:157) Hezârfen Hüseyin Efendi Latince, Grekçe ve İbranice gibi yabancı diller bilmesi sayesinde Kâtip Çelebi'den sonra batılı kaynakları kullanan ikinci Osmanlı tarihçisi olmuştur. (Lokmacı, 2017:226) Ayrıca İstanbul'u ziyaret eden Kont Ferdinand Marsigli, Demetrius Cantemir, Petis de la Croix ve Antonie Galland gibi Avrupalı alimlerle kurmuş olduğu yakın arkadaşlıklar, garp tarihine ait kaynakların muhteviyatından istifade etmesini sağlamıştır. (İlgürel, 1998:6) Bu alimlerden Antonie Galland'ın Tenkîhü't-Tevârih-i Mülûk isimli eseri Fransızca tercüme ettiği bilinmektedir. Bu tercüme Fransız Milli Kütüphanesi Türkçe El Yazmaları Koleksiyonunda Suppl. Turc. 694 arşiv numarasıyla kayıtlıdır.

Hezârfen Hüseyin Efendi'nin tarih ve telife olan merakı, devlet hizmetinde daha fazla görev almasına mâni olmuştur. Memuriyetten ayrıldıktan sonra büyük bir kütüphane kurarak kendini araştırmalara vermiş ve tarih, tasavvuf ve tıp alanlarında birçok eser vücuda getirmiştir.(İlgürel,

1998:544; İlgürel,1998:6;Yurdaydın,1982:134)

2.2. Esere Dair

Telhîsü'l-Beyân Fî Tahlîsü'l-Büldân müellifin özet olarak İslam Devletleri Tarihini ele almış olduğu bir eserdir. Müellif Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın 1683 tarihli Avusturya Seferinde yaşadığı hezimetten sonra devletin önde gelenlerinin ricası üzerine bu eseri kaleme aldığını ifade etmektedir.(Lokmacı, 2019:15-16)

Telhîsü'l-Beyân Fî Tahlîsü'l-Büldân bir mukaddime, otuz iki fasıl ve bir hatime bölümlerinden oluşmaktadır. Genel olarak bir siyasetname olma özelliği taşımakta olup İslam Devletleri tarihini içermektedir. Eserde ayrıca müellifin, liyakatin, adaletin, piyasa fiyatlarının denetlenmesinin, istihbarat kurumunun teşkili ve düzenli bir şekilde işleyişinin ve ülkeyi yöneten kimselerin mazlumların ahını almamasının önemini ve bunların ihmalinin saltanat ve devletin bekasını sarsacağını uzun uzadıya anlattığı görülmektedir. Müellif devlet yöneten kimselere bir takım tavsiyelerde de bulunmuştur. Buna göre;

Devlet kademelerine getirilecek kimselerin liyakat esasına göre belirlenmesi ve bilgisiz cahil kimselere görev verilmemelidir. Ayrıca deneyimli hizmetkârların kadir ve kıymetleri bilinmelidir. Ülkenin karşılaşacağı sıkıntılar ve karışıklıklar sırasında akıl kimselerin görüşlerinin alınmasına, adalet ve insaf üzerine davranılarak halkın, askerın ve salih kimselerin sevgisinin kazanılmasına da vurgu yapılmıştır. (Hezârfen, Nr. 3797, Vr. 87^a)

Padişahlar becerikli ve ilim sahibi olan ancak mevki ve rütbe sevdasından uzak, iyiyi ve kötüyü bilen ve tarih ilmini gereği gibi kavramış, günahlardan uzak duran (perhîz-kâr) bir iki arkadaş ile hiç olmazsa haftada bir gün muhabbet etmeliler ve bu kişiler doğru olanı söylediklerinde onlardan incinmemelidirler. (Hezârfen, Nr. 3797, Vr. 87^a)

Günlük piyasa fiyatlarının (narh-ı rûzî) gereği gibi korunması da devletin bekası için önemli olan bir diğer husustur. Hezârfen Hüseyin Efendi'ye göre eşyayı değerinin altında veya üstünde satanlar ve alanlar şiddetle cezalandırılmalıdırlar. Kadıların bu konuda hüküm icra edebilmeleri için padişahların ve vezirlerin narh-ı rûzî'ye hassasiyet gözetmeleri olmazsa olmazdır. Eğer piyasa fiyatlarına dikkat edilmezse herkes malını istediği gibi alıp satacağından helal mal haramla karışır ve kötü niyetli kimseler zenginleşirken doğru yolda olan kişiler iflasa uğrar. Piyasa fiyatlarının keyfi olarak düzenlenmesi neticesinde askerler varlıklarını satarak günlük

ihtiyaçlarını karşılamak için kullanırlar ve bu durum askeri fakirleştirir.(Hezârfen, Nr. 3797, Vr.87^a, 87^b.)

Devletin bekası için önemli olan bir diğer konu ise istihbaratın sağlanmasıdır. Sınırların durumunu araştırmak için doğru sözlü casusların kullanılması zaruridir. Hatta düşmanın fitne ve fesadından haberdar olmak için birden ziyade casusa ihtiyaç duyulmalıdır. Böylece bir fitne ortaya çıkmazdan önce tedarik görülerek sorunun büyümesinin önüne geçilebilir. Hezârfen Hüseyin Efendi bu hususta Acem padişahlarından Erdeşir² ve ikinci İslam Halifesi Hazret-i Ömer'i örnek göstermiştir. Müellif bu iki idarecinin istihbarat konusunda ne kadar hassas olduklarını belirtirken Erdeşir'in devletin zevalini önlemek için yetenekli casuslar kullandığını ve bu sayede ülkesindeki devlet adamlarının neler yaptıklarını, kimlerle neler konuştuklarını bildiğine ve Hazret-i Ömer'in ülkesindeki valilerin ve hâkimlerin halka nasıl davrandıklarını, kendisi Medine'de ikamet ettiği halde Şam, Horasan ve İran'daki durumu gereği gibi bildiğine vurgu yapmıştır. (Hezârfen, Nr. 3797, Vr. 87^b-88^a)

Müellif Telhîsü'l-Beyân Fî Tahlîsü'l-Büldân'ı okuyan herkesin kolaylıkla anlayabilmeleri için metni tanzim ederken Arapça ve Farsçadan uzak, sade bir üslup benimsediğini ifade etmiştir. Müellifin, liyakatın, adaletin, piyasa fiyatlarının denetlenmesi, istihbarat kurumunun teşkili ve düzenli bir şekilde işleyişinin ve ülkeyi yöneten kimselerin mazlumların ahını almamasının önemini ve bunların ihmalinin saltanat ve devletin bekasını sarsacağını uzun uzadıya anlatmıştır. Daha sonra Merzifonlu Vezir Mustafa Paşa'nın hırsına, tamahkarlığına uyararak tecrübe sahiplerinin fikirlerini almadan, yeterli istihbarat sağlamadan körü körüne düşman üzerine gitmesinin ordunun mağlubiyetine sebep olduğuna imalı bir şekilde değinen Hezârfen “*Hadd-i zâtında bu abd-i fakîr Hezârfen Hüseyinü'l-hakîr hânedân-ı Devlet-i Âl-i Osman ni'met ve ihsânıyla hâsıl olmağın bu bâbda sukût edüp küfrân-ı ni'meliği münâsîp görmedim*” diyerek nankörlük etmemek adına sustuğunu belirtse de üstü kapalı bir şekilde dönemin önde gelen idarecilerinden Vezir Merzifonlu Mustafa Paşa'yı eleştirmekten çekinmemiştir. (Lokmacı, 2019: 16)

3. TELHİSÜ'L-BEYÂN FÎ TAHLİSÜ'L-BÜLDÂN'DAKİ İNTİHAL ÖRNEKLERİ

Hezârfen Hüseyin Efendi'nin tarihçiliğindeki intihalin ortaya

² Sâsânî Devleti'nin kurucusu ve destan kahramanı hükümdar (226-240). Ayrıntılı bilgi için Bkz. Tahsin Yazıcı, “Erdeşir”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt XI, 1995, s. 284-285.

konulması için yazmış olduğu “Telhisü’l-Beyân Fî Tahlisü’l-Büldân” isimli eser tarafımızdan incelenmiş ve elde edilen bulgular neticesinde orijinal olan tek hususun müellifin Vezir Merzifonlu Mustafa Paşa’ya olan düşmanlığını³ ifade ederken kullandığı ibareler olduğu görülmüştür.

Bunun dışında müellife ait tek bir cümleinin dahi olmadığı görülmüştür. Hezârfen eserinde kesinlikle bahsetmediği, Gelibolulu Mustafa ‘Âlî’ye ait Fusûl-i Hall ü Akd ve Usûl-i Harc ü Nakd⁴ isimli eseri neredeyse hiç değişiklik yapmadan aynen kopyalayarak, Mustafa ‘Âlî’nin adı geçen eserini kendisine mal etmekten çekinmemiştir.

Telhisü’l-Beyân Fî Tahlisü’l-Büldân adlı eser belki de Osmanlı Tarih yazıcılığında intihal eserlerin başında gelen en çarpıcı örneklerden sadece biridir. Eser baştan sonra intihal çeşitlerinden Hayalet Yazar (bu intihal bir başka kaynaktan kelime kelime tüm bilgiyi almak şeklinde) intihal çeşidine girmekte olup buraya sadece intihalin derecesini göstermek gayesiyle dört örnek alınmıştır.

³ İmdi Hicret-i Nebeviyye’nin bin doksan dördüncü senesinde Merzifonî Vezîr Mustafa Pâşâ Nemçe Vilâyeti’ne sefer edüp Anadolu’da ve Rumeli’nde olan vüzerâ ve mîrmîrân ve ümerâ ve zu’amâ ve erbâb-ı tîmâr umûmen sefer erbâbından olan askeri cem’ edüp serhadd-i düşmana vardıkda ukalâ ve ehl-i vukûf olanlar re’y-i tedbîrleriyle amel etmeyüp hisset ve buhlundan ve hırs ve tama’ından nâşi cem’-i mâl etmeğe râgıb ve dünyâyâ tâlip olmağın serhadlerde olan kılâ’a iltifât etmeyüp ben tahtgâh-ı Nemçe olan Peç’e varup muhâsara edüp alırım ümîdiyle ol tarafa teveccüh edüp vardıkdan sonra hîn-i muhâsarada düşman ahvâli cüst ü cû kılınup yoklanmak ve doğru sözlü câsûslar kullanup düşmanlık fikr-i fâsidinden haber almak belki bir iki câsûsa i’timâd olunmayup evvel giden câsûs ahvâline vukûf için belki bir câsûs dahi salınmak lâzım iken ihmâl ve müsâmaha üzre olunmağla gâfilen düşman üzerine gelüp Asker-i İslâm perâkende bulunmağla âkıbet küffâr galebe edüp Asker-i İslâm’a inhizâm vâki’ oldu. Ol sebebden mizâc-ı memleket muhtell ve bünyân-ı sahîh-i devlet mu’attal olup serhadd-i İslâmiyye’ye düşman musallat ve Rum ve Anadolu’da envâ’-ı şenâyî’ zuhûru mukarrer iken yine vezîr-i mezbûr pâdişâh-ı dîn-i İslâm hazretlerine vukû’u üzre i’lâm etmeyüp hüsn-i ta’bîr ile hilâfın arz etmekle sâ’ir vüzerâ ve erkân-ı devlet dahi vezîr-i mezbûrun ateş-i haşmetinden havflarından nâşi vâki’ hâli bildiremedikleri için ukalâ-i ekâbirden ba’zılar bu fakîre minnet edüp iyâzen billâh şimdiye dek mülk-i âleme gelüp pâdişâhlık edenlerden kimlerin mülk ü devleti zâ’il olmuşdur. Leşker ve hazîne ve re’âyası yerli yerinde iken saltanat nizâmına sebep ile ihitilâla yüz tutmuşdur. Bkz. Hezârfen Hüseyin Efendi, Telhisü’l-Beyân, Vr. 89^a-89^b.

⁴ Ayrıntılı bilgi için Bkz. Süleyman Lokmacı, Rukiye Özdemir, Gelibolulu Mustafa Âlî-Fusûl-i Hall ü Akd ve Usûl-i Harc ü Nakd (Müşkül Meselelerin Çözümü ve Gelir Gider Dengesinin Tertibi), Akıl Fikir Yayınevi, İstanbul 2020.

**Örnek 1: Hezârfen Hüseyin Efendi, Telhisü'l-Beyân Fî Tahlisü'l-Büldân
(Vr: 86^b-87^a)**

Ba'de'z-zâlik akıl ve idrâk sâhiplerine zâhir ve zihn ü idrâki olanlara gün gibi bâhirdir ki Hakk Subhâne ve Te'âlâ yeryüzündeki kullarına pâdişâhlar nasb eyledi. Ve anların taht-ı hükûmetinde vezîrler ve kadılar ve emîr nâmına ba'zı belli başlı âdemler imtiyâz etdi ki gerek adâletle hükûmetde ve gerek hüsn-i tedbîr ile siyâsetde ol pâdişâhlara mu'în ü zahîr olalar. Ya'ni ki bildiklerini gösterüp bu husûsda görür gözû ve tutar eli ve yürür ayağı yerinde olalar. Fe-ammâ gerek sultan ve vezîr gerek sâ'ir hâkim ve emîr-i ulemânın kadr-ı ilm u fazılı ve ukalânın fehm u ma'rifetini nâsihlerin te'sîr-i va'z u nasîhati iş görmüş ve nice ıssı ve soğuk görmüş hizmetkârların hak-ı hizmetini bileler. Liyâkat-bahşlık edüp olur olmaz eşhâsa âli mansıblar verüp a'yânı memlekete musallat etmeyeler...

Gelibolulu Mustafa Âlî, Fusûl-i Hall ü Akd ve Usûl-i Harc ü Nakd

(Vr: 1^b-2^a)

Ba'de'z-zâlik 'akl ü idrâk sâhiblerine zâhir ve zihn-i derrâkî olanlara gün gibi bâhirdir ki Hakk Subhâne ve Te'âlâ yer yüzündeki kullarına pâdişâhlar nasb eyledi. Ve anların taht-ı hükmünde vezîrler ve kadılar ve emîrler nâmına ba'zı belli başlı âdemlere imtiyâz verdi ki gerek adâletle hükûmetde gerek hüsn-i tedbîr ve siyâsetde ol-pâdişâhlara mu'în ü zahîr olalar. Ya'ni ki bilmediklerini pâdişâhlara bildireler. Görmediklerini gösterüp her husûsda görür gözû ve tutar eli ve yürür ayağı yerinde olalar. Fe-ammâ gerek sultân ve vezîr gerek sâ'ir hâkim ve emîr-i ulemânın kadr-ı ilm ü faziletini ve ukalânın mikdâr-ı fehm ü ma'rifetini nâsihlerin te'sîr-i va'z ü nasîhatini iş görmüş. Nice ıssı ve soğuk geçirmiş hizmetkârların Hakk-ı hizmetini bileler. Liyâkat ü istihkaklarına göre ri'âyet kılalar. Küllî iltifâta lâayık olanları avâm-ı nâsla bir görmiyeler. Galat-bahşlık edüp olur olmaz eşhâsa âli mansıblar verüp a'yân-ı memlekete musallat etmeyeler...

**Örnek 2: Hezârfen Hüseyin Efendi, Telhisü'l-Beyân Fî Tahlisü'l-Büldân
(Vr: 87^b-88^a)**

Râbi'ân bekâ-ı devlete bâ'is olan muttasıl serhadler ahvâli cüst ü cû kılınıp yoklanmak doğru sözlü câsûslar kullanup düşmanın fikr-i fesâdından haber almak belki bir iki câsûsa i'timâd olunmayup evvel kendiden câsûs ahvâline belki bir câsûs dahi salınmak iyâzen billâh bir fitne ve fetret zâhir olmazdan evvel tedârîki görülmekdir. Yoksa serhadlarda fitne zâhir olduktan sonra tedbîri müşkil idüğü mukarrerdir. Minhacü's-süluk nâm kitâpda

yazılmışdır ki Acem pâdişâhlarından Erdeşir cümleden basîret üzre idi. Gece ve gündüzde zevâl-i mülk-i devletden korkup muttasıl etrâf memâlikî âkıl ve kâmil câsûslar ile yoklamadan hâlî değil idi. Meselâ paytahtındaki a'yân-ı memleket ne tarikle geçinirlerdi. Gecelerde kiminle sohbet ederler ve ne söyleşirler cümlesini bilirdi. Kezâlik Hülefâ-i Râşîdin'den Hazret-i Ömer *radiyallahü teala* anha taht-ı hükûmetindeki memleketler halkı ile şol denlû mukayyed olurdu ki hâkimleri ve âmilleri anlara adâvet eder mi yoksa zulm ve hayf edüp cefâsı ateşine yakup yandırır mı cemî'an ma'lûm edinirdi. Kendisi Medîne-i Münevvere'de sâkin iken Diyâr-ı Şam ve Horasan ve Fâris ahvâlini gereği gibi ihâta kıları. Fî nefsi'l-emr dünyâda mülk u devlete zevâl ermeye idi...

Gelibolulu Mustafa Âfî, Fusûl-i Hall ü Akd ve Usûl-i Harc ü Nakd

(Vr: 3^b-4^b)

Râbi'an bekâ-yı devlete bâ'is olan muttasıl serhadler ahvâli cüst ü cû kılınıp yoklanmak doğru sözlü câsûslar kullanup düşmanın fikr-i fâsidinden haber alınmak belki bir iki câsûsa inanılmayup evvel giden câsûsun ahvâlini bilmeğe bir câsûs dahî salınmaktadır. “İyâzen Billah” bir fitne ve fetret zâhir olmazdan evvel tedârîki görülmektedir. Yoksa serhadlerde ihtilâl zâhir olduktan sonra tedbîr-i müşkil idüğü mukarrerdir. Minhacü's-Sülûk nâm kitâbda yazılmışdır ki Acem pâdişâhlarından Erdeşir cümleden basîret üzre idi. Gece ve gündüz zevâl-i mülk-i devletinden korkup muttasıl etrâf-ı memâlikini âkıl ve kâmil câsûslar ile yoklamadan hâlî değil idi. Meselâ pâytahtındaki a'yân-ı memleket ne tarikle geçinirlerdi. Gecelerde kiminle sohbet ederler ve ne söyleşirlerdi. Cümlesini bilirdi. Kezâlik Hülefâ-i Râşîdin'den Hazret-i Ömer *radiyallahü* anha taht-ı hükmündeki memleketlerin halkı ile şol denlû mukayyed olurdu. Ve hâkimleri ve âmilleri anlara adâlet ider mi Yoksa zulm ü hayf idüb cefâsı âteşine yakar yandırır mı cemî'an ma'lûm edinirdi ki kendisi Medîne-i Münevvere'de sâkin iken diyâr-ı Şam ve Horasan ve Fâris ahvâlini gereği gibi ihâta kıları. Fî nefsi'l-emr dünyâda mülk ü devlete zevâl ermiye idi...

Örnek 3: Hezârfen Hüseyin Efendi, Telhisü'l-Beyân Fî Tahlisü'l-Büldân

(Vr: 89^a-89^b)

Ukalâ-i ekâbirden ba'zılar bu fakîre minnet edüp iyâzen billâh şimdiye dek mülk-i âleme gelüp pâdişâhlık edenlerden kimlerin mülk ü devleti zâ'il olmuşdur. Leşker ve hazîne ve re'âyası yerli yerinde iken saltanat nizâmına sebep ile ihtilâla yüz tutmuşdur. Bir sâlde beyân etseniz ilm-i tevârih başdan ahire değin ma'lûmunuz olmağın mâ'dâsını koyalım

hicretten beri vâkı' olan hall u akdi bize bildir diyü elhâh ve ibrâm etdiklerine binâ'en iltimâslarına icâbeti münâsib gördüm. Bin yıldan beri tahta geçüp hükûmet eden pâdişâhların mülk ü devleti zevâlini ve nice hâkimlerin sadr-ı saltanatına ittisâlini tahkîke îr gördüm. Hadd-i zâtında bu abd-i fakîr Hezârfen Hüseyinü'l-hakîr hânedân-ı devlet-i Âl-i Osman ni'met ve ihsânıyla hâsıl olmağın bu bâbda sukût edüp küfrân-ı ni'meliği münâsib görmedim. Tevârihin mu'teber kitâplarından husûsen te'lîf eylediğimiz Tenkîh-i Tevârih-i Mülûk nâm kitâbımızdan Hicret-i Nebeviyye'den sonra gelen mülûk-i selâtîn-i meşhûrlarından otuz iki fasıl ihtiyâr etdim. Ba'zı hâkimlerin ahvâlini hâtime-i risâlede nakş-ı nigâr etdim. Ve bu risâlenin nâmını Telhîsü'l-Beyân Fî Tahlîsü'l-Büldân ta'yîn etdim. Husûsen ki havâss ve avâmın fehm ü izânı asân olsun için ri'âyet-i seci' ile inşâ-i Arabî ve Fârisî kelimelerden müterakkib olan edâ-yı belîg ile imlâ-yı münâsib görmedim...

Gelibolulu Mustafa Âlî, Fusûl-i Hall ü Akd ve Usûl-i Harc ü Nakd

(Vr: 7^a-8^a)

Ukalâ-i ekâbirden ba'zılar bu hakîre vâfir minnet edüp "İyâzen Billah" Zevâl-i mülk ü devlet için ihtiyâten şimdiye dek mülk-i âleme gelüp pâdişâhlık edenlerden kimlerin mülk ü devleti zâ'il olmuşdur. Leşker ve hazîne ve re'âyâsı yerli yerinde olan saltanatın nizâmı ne sebeple ihtilâle yüz tutmuşdur. Bir risâlede beyân etseniz ilm-i tevârih başdan âhire ma'lûmunuz olmağın mâ'dâsını koyalım. Hicretten beri vâkı' olan hall ü akdi bize bildirseniz diyü ilhâh ü ibrâm etdiklerine binâ'en iltimâslarına icâbeti münâsib gördüm. Bin yıldan beri tahta geçip hükûmet eden pâdişâhların mülk ü devleti zevâlini ve nice hâkimlerin sadr-ı saltanata ittisâlini tahkîka îr gördüm. Hadd-i zâtında Hânedân-ı Devlet-i Âl-i Osmâniyye'nin ni'met-i ihsânı ile hâsıl olmağın bu bâbda sukût edüp küfrân-ı ni'meliği münâsib görmedim. Tevârihin mu'teber kitâblarından husûsen altı yıldan beri tasnîfine meşgûl olduğum Kûnhü'l-Ahbâr nâm kitâbımdan cem' ü te'lîfi mümkün iken mübâşeret defterini dürmedim. Ve bu risâlenin nâmını Fusûl-i Hall ü 'Akd ve Usûl-ı Harc ü Nakd ta'yîn etdim. Husûsen ki havâs u avâmın fehm ü izânı asân olsun için ri'âyet-i sec'ale-i inşâyî ve Arabî ve Fârisî kelimelerden mürekkeb olan edâ-yı belîgle imlâyı münâsib görmedim.

Örnek 4: Hezârfen Hüseyin Efendi, Telhisü'l-Beyân Fî Tahlîsü'l-Büldân

(Vr: 145^a-145^b)

Ol diyârda yüz otuz yıldan beri saltanat eden Benî Midrâr'dan Elyesa nâm hâkim zamânında hurûc eyleyüp hâh nâ-hâh gâlib olup mülkünü

elinden aldılar. Egerçi ki Mehdî zuhûr etdiği gibi tutup habs eyledi. Lakin Ebû Abdullah Elyesa nâm halîfesi etrâf-ı memâliki gezüp muttasıl halkı da'vet etmeğın âhir kırk bin mikdârı asker ile Elyesa'nın pâytahtına yürüdü. Mezbûr fitne basılsun diyü mahbûsdaki Muhammed Mehdî'yi katl edüp ol askere mukâbeleye kâdir olmamağın gıybet eyledi. Ammâ Ebû Abdullah ki hücum eyleyüp zindânına girdi. Mahdûmunu kâtl olunmuş görmeğın anınla bile mahbûs olup evlâd-ı Resûl'den olan bir şahsı çıkardı. Mehdî budur deyu askerine bî'at etdirüp atlandırdı. Bu ta'zîmle sarâyına iletüp tahta geçürdü. Ya'ni ki hem asker cem'iyetini bozup bî'ati hebâ olmasın deldi. Ve hem mezbûr dahi Âl-i Muhammed'den olmağın da'vâsında kâzib olmamağı kâsd etdi. Ammâ atlanup önünce giderken mezbûr halîfe ağlayup ağlayup gitmeğın kimi kemâl-i meserretinden ağlar derdi. Niceler dahi Mehdî-i maktûlün vefâtını anup giryân olur diyü söylerdi. El-kıssa Beni Midrâr'ın milketini ve nice anın gibi hâkimin vilâyetini ellerinden aldı. Ba'dehu Mehdiyye nâm bir şehri ve kal'a binâsın salup geçüp oturdu. **Ve vilâyet-i mağrib halkını tamâm kendinin edüp hilâfeti herkese ma'lûm olduktan sonra halîfesi Ebû Abdullah Şia'ya incinüp katl etdi.**

Gelibolulu Mustafa Âfî, Fusûl-i Hall ü Akd ve Usûl-i Harc ü Nakd

(Vr: 118^a-118^b)

Ol-diyârda yüz otuz yıldan beri saltanat eden Benî Midrâr'dan Elyesa nâm hâkim zamânında hurûc eyleyüp hâh-ı nâ-hâh gâlip olup mülkünü elinden aldılar. Egerçe ki Mehdî zuhûr etdiği gibi tutup habs eyledi. Lakin Ebû Abdullahü's-Şagabî nâm halîfesi etrâf-ı memâliki gezüp muttasıl halkı da'vet eylemeğın âhir kırk bin mikdârı askerle Elyesanın pâytahtına yürüdü. Mezbûr dahî fitne basılsın diyü mahbûsdaki Muhammed Mehdî'yi katl edüp ol askere mukâbeleye kâdir olmamağın gıybet eyledi. Ammâ Ebû Abdullah ki hücum edüp Selcimase zindânına girdi. Mahdûmunu maktûl görmegin anınla bile mahbûs olup evlâd-ı Resûlden olan bir şahsı çıkardı. Mehdî budur diyü askerine bî'at etdirüp atlandırdı. Ve bu ta'zîmle sarâyına iletüp tahta geçirdi. Ya'ni ki hem askerinin cem'iyeti bozulmayup sa'yi hebâ olmamasın diledi. Ve hem mezbûr dahî Âl-i Muhammed'den olmağın da'vâsında kâzib olmamağı kâsd etdi. Ammâ atlanup önünce giderken mezbûr halîfe ağlayu ağlayu gitmegin kimi kemâl-i meserretinden ağlar derdi. Niçeler dahî Mehdî-i maktûlin vefâtını añub giryân olur diyü söylerdi. El-kıssa Benî Midrâr'ın memleketini ve niçe anın gibi hâkimin vilâyetini ellerinden aldı. Ba'dehu Mehdiyye nâm bir şehir ve kal'a binâsın salup geçdi oturdu. Tamâm vilâyet-i Mağrib halkını kendinin edüp hilâfeti herkese ma'lûm olduktan sonra halîfesi Ebû Abdullah Şî'î'ye incinüp katl itdi...

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Osmanlı Tarih yazıcılığında geçmişten günümüze bilgi aktarımı yapan en nadide kaynaklar hiç kuşkusuz el yazması ve basma eserler olan kroniklerdir. Özellikle XV. yüzyıldan itibaren her alanda görülen gelişme tarih yazıcılığında bilhassa kronikler alanında da kendini göstermiştir. Bu dönemden itibaren kaleme alınan eserler kendinden önceki örnek içeriklerden faydalanma şeklinde olduğu gibi Tevârih-i Âl-i Osmanlar geleneğine uygun olarak derleme tarzında ele alınmıştır.

Bilgi paylaşımı ve aktarımı doğru yapıldığı ölçüde herhangi bir sorun teşkil etmezken bilginin müellif adının verilmeden gerek aynen gerekse dolaylı olarak alınıp kopyalanması bir başkasının eserini kendine mal etme olarak kabul edilen intihal eserlerin ortaya çıkmasını kaçınılmaz kılmıştır. Bu bağlamda tarafımızdan XVII. yüzyıl tarihçiliğinde önemli bir yere sahip olan Hezârfen Hüzeyin Efendi'nin Telhisü'l-Beyân Fî Tahlisü'l-Büldân adlı eserini intihal olarak oluşturulduğu tespit edilmiştir.

Eser incelendiğinde müellifin hiçbir emek sarf etmeden Mustafa Âlî'nin eserini olduğu gibi kopyaladığı görülmüştür. Müellif bu kopyalamayı yaparken orijinal eserin istinsahını yapmak yerine eserin üzerine kendi adını ekleyerek esere yeni bir zühre atfetmeyi uygun görmüştür. Hüseyin Efendi sadece yeri geldiğinde ilgili kısımları kendine göre uyarlamayı ihmal etmemiştir.

Öyle ki bu uyarlamalar esere yeni bir isim koyma, birkaç başlığın yerlerinin değiştirilmesi ve başlıkların farklı versiyonunun yazılması ile başlıkların çıkarılması şeklinden öteye gidememiştir. Ve öyle görülüyor ki eserde müellife ait olan tek orijinal kısım dönemin veziri Merzifonlu Mustafa Paşa ile ilgili görüşlerini belirttiği bir varaklık içerik olmuştur.

Özellikle teknolojik gelişmelerin çok az olduğu XVII. yüzyılda “Hezârfen” lakabına mazhar olan bir kişinin intihal bir eser ortaya koyduğu göz önüne alındığında dijital çağ olan günümüzde bu durumun her geçen gün daha da yaygınlaşarak devam ettiği görülmektedir. Bilgi paylaşmak ve aktarımını yapmak bilimsel yayınlar ve çalışmalarda elbette kaçınılmaz bir gerçektir. Lakin bunu etik kurallara uygun olarak yapmak en doğru tercih olacaktır.

Tarafımızdan ele alınan bu çalışmada Osmanlı tarihçiliğinde birçok eserler meydana getiren hatta “Hezârfen” lakabıyla anılan Hüseyin Efendi'nin Telhisü'l-Beyân Fî Tahlisü'l-Büldân adlı eseri oluştururken ünlü tarihçi ve devlet adamı Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Fusûl-i Hall ü Akd ve

Usûl-i Harc ü Nakd isimli eserini hiçbir kaynak göstermeden eseri kendine mal etmesi ve bir intihal eser oluşturması örneklerle açıklanmaya çalışılmıştır.

Netice itibariyle bu çalışmayla birlikte mezkûr müellifin diğer eserlerinin de özgünlüğü ve Hezârfen lakabını ne derece hak ettiği hususunda zihinlerimizde ciddi soru işaretleri hasıl olmuştur.

5. KAYNAKLAR

- Adıvar, A. (1982). *Osmanlı Türklerinde ilim*. Remzi Kitapevi.
- Bayram, S. (1981). Musavvir Hüseyin tarafından minyatürleri yapılan ve halen vakıflar genel müdürlüğü arşiv'inde muhafaza edilen silsile-name. *Vakıflar Dergisi*, 13, s.253-338.
- Durmuş, İ. (2000). İntihal. *TDV Ansiklpedisi*, Cilt XXII, s.347-350.
- Erdem, Y. H. (2012). Osmanlı kültüründe yazarlık ve intihal sorunları. Yazıcı, Hasan (ed.), *İstanbul Üniversitesi Bilim Etiği Günü*, İstanbul Üniversitesi, s.21-53.
- Garfield, E. Can citation indexing be automated? *In Statistical Association Methods for Mechanized Documentation, Symposium Proceedings*, 1965, pp. 189. <http://garfield.library.upenn.edu/> adresinden 24.03.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Hezârfen, H. E. *Tenkîhü't tevârih-i mülûk*, TBMM Milli Saraylar Kütüphanesi, Halife Abdülmecid Efendi Koleksiyonu, nr. 3797.
- İlgürel, M. (1998). Hüseyin Efendi, Hezârfen. *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 18, s.544-546.
- İlgürel, S. (1998). *Hezârfen Hüseyin Efendi, Telhîsü'l-beyân fî kavânin-i âl-i Osman*, TTK Yayınları.
- Kansu, E. (1994). *Dünya'da ve Türkiye'de bilim, etik ve üniversite içinde TÜBA*, Bilimsel Toplantı Serileri 1, s.71-75.
- Lokmacı, S. & Özdemir, R. (2020). *Gelibolulu Mustafa Âlî-fusûl-i hall ü akd ve usûl-i harc ü nakd (müşkül meselelerin çözümü ve gelir gider dengesinin tertibi)*, Akıl Fikir Yayınevi.
- Lokmacı, S. (2017) Hezârfen Hüseyin Efendi'nin Tenkîhü't tevârih-i mülûk isimli eserinin Fransız Milli kütüphanesinde supplement turc 137 arşiv numarası ile kayıtlı nüshası üzerine. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 43, s.225-236.
- Lokmacı, S. (2019). Hezârfen Hüseyin Efendi, Telhîsü'l-beyân fî Tahlîsü'l-büldân, Fenomen Yayıncılık.
- Lügât-i Remzi. İntihal maddesi, s. 123. <https://remzi.cagdasozluk.com/buyuk-osmanlica-sozluk-madde-3860.html> adresinden 24.03.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Özen, İ. (1975). *Bursalı Mehmet Tahir, Osmanlı müellifleri*, Cilt 3, Meral Yayınevi, İstanbul 1975.
- Özenç Uçak, N. & Birinci, H. G. (2008). Bilimsel etik ve intihal. *Hakemli Yazılar*,

Türk Kütüphaneciliği 22, 2, s.187-204.

Öztürk, N. (2015) *Osmanlı tarihçileri*, Bilge Kültür Sanat Yayınevi.

Taşdoğan, C. (2019). Alıntı nedir? Atıf yapmak nedir?. <https://www.iienstitu.com/blog/alinti-nedir-atif-yapmak-ne-demek> adresinden 24.03.2020 tarihinde erişilmiştir.

Yazıcı, T. (1975). Erdeşir. *TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt XI*, s.284-285.

Yurdaydın, H. (1982). *İslam tarihi dersleri, Cilt I*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.